

Šola za presejalce

Ana Pogačnik

V zadnjem času v medijih veliko slišimo o preventivi raka in o programih ZORA, DORA in SVIT. Program ZORA poteka v celotni Sloveniji že od leta 2003 in rezultati dela po novem programu so že vidni v upadanju incidence raka na vratu maternice. Ta uspeh pripisujemo organiziranemu presejanju, kajti z načrtnim dodatnim vabljenjem smo uspeli v obdobju 2004–2007 pritegniti na preglede kar 70 % vseh žensk, starih od 20 do 64 let¹. Pred uvedbo tega programa je na preglede samoiniciativno hodilo samo 50 % žensk iz te starostne skupine, čeprav so imele zakonsko pravico do enega ginekološkega pregleda na leto. To smo uspeli doseči z uvedbo centralne registracije izvidov brisov vratu maternice (BMV) in s klicanjem na pregled tistih žensk, ki že tri leta niso bile na ginekološkem pregledu.

Hkrati s povečanjem populacije preglednih žensk smo se zavedali, da je treba izboljšati tudi kakovost jemanja in pregledovanja brisov. Centralna registracija BMV med drugim omogoča zlasti analizo kakovosti jemanja brisov, pregledovanja brisov ter tudi odkrivanje naših morebitnih napak pri tem delu.

Osnovni način preprečevanja raka na vratu maternice predstavlja odkrivanje predstadijev raka, t. i. patoloških sprememb – atipij ploščatega epitelijskega in diskarioz. Glavno vlogo v iskanju sprememb v BMV imajo presejalci, to so delavci s VI. ali VII. stopnjo izobrazbe, ki so izučeni za pregledovanje brisov. Vse pregledane BMV, ki ne odstopajo od normalnih, sami podpišejo in jih ne dajejo v dodatno kontrolo citopatologom. Teh BMV je od 85 % do 90 %, preostalih 10 % do 15 %, ki odstopajo od normalnih, pa pregleda še citopatolog in napiše izvid. Zato je pri odkrivanju predrakavih sprememb zelo pomembna prav vloga presejalca, saj nosi veliko odgovornost. Da bi bil tej nalogi kos, mora biti dobro izobražen, vesten in zbran pri delu. Šolanje presejalcev je do leta 2006 potekalo individualno, brez napisanega programa, vendar z veliko entuziazma posameznih citopatologov in njihovih presejalcev, ki so mlade presejalce učili te umetnosti. Leta 2006 je Onkološki inštitut v Ljubljani, ki ga je Ministrstvo za zdravje pooblastilo za izobraževanje presejalcev, s pomočjo sodelavke šole za presejalce v Vancouveru ustanovil šolo za presejalce na Onkološkem inštitutu in izobrazil prvo generacijo štirih presejalcev, ki so vključeni v delo laboratorijev v Splošni bolnišnici Murska Sobota, Celje in Onkološkega inštituta v Ljubljani (slika 1).

Od 1. septembra 2007 do 29. februarja 2008 je na Onkološkem inštitutu v Ljubljani potekalo drugo izobraževanje presejalcev za pregledovanje brisov vratu maternice (slika 2). Pravilnik o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati laboratoriji za pregledovanje brisov vratu maternice, določa, da se morajo presejalci po končani VI. ali VII. stopnji izobrazbe šest mese-

Slika 1. Udeleženci prve generacije šole za presejalce leta 2006 z učiteljico Brendo Smith iz Kanade in učiteljico Janjo Zalar, univ. dipl. biol., z Onkološkega inštituta (obe stojita).

Slika 2. Udeleženke druge generacije šole za presejalce leta 2007/2008 so se usposabljevale pod vodstvom učiteljice Gwen Ross iz Kanade (druga vrsta, prva z desne), Janje Zalar, univ. dipl. biol., z Onkološkega inštituta (druga vrsta, druga z leve), in pomočnice pri učenju Julije Blatnik, univ. dipl. biol., z Medicinske fakultete (prva z leve, sedi).

cev dodatno izobraževati na Onkološkem inštitutu v Ljubljani in da morajo pregledati najmanj 2000 brisov. V šoli so kot predavatelji sodelovali predavatelji Onkološkega inštituta in Medicinske fakultete, glavno vlogo pri neposrednem učenju na mikroskopu pa je nosila presejalca Onkološkega inštituta, ki je lani sodelovala v šoli in nabirala izkušnje kot pomočnica učiteljice iz Kanade. Program naše šole je sestavljen po

vzoru kanadske šole iz Vancouvra, ki je v več kot 20-letnem delovanju vzgojila številne presejalce, ki uspešno delujejo po vsej Kanadi. Naš program šestmesečnega usposabljanja je sestavljen iz teoretičnega in vsakodnevnega praktičnega dela z učenci. Teoretični del obsega predavanja iz ginekologije, in sicer iz embriologije, splošne in specialne patologije, citopatologije, kontrole kakovosti delovanja laboratorija, okužbe s HPV, tehnike barvanja in osnov zdravljenja predstadijev ter raka na materničnem vratu. Prvih pet tednov se učenci v dopoldanskem delu na predavanjih seznanjajo s teoretičnim znanjem, ki ga nato z učiteljico na večglavem mikroskopu in ob gledanju brisov praktično ponavljajo in utrjujejo. Učiteljica jim ob gledanju brisov znova razloži spremembe, ki jih morajo prepoznati v razmazih. Med šolanjem učence ves čas sproti preverjajo, koliko znanja so si pridobili. Prvi preizkusni test pišejo že po 10 dneh.

Za praktično učenje imajo učenci na razpolago sete preparatov, sestavljene iz BMV, ki vsebujejo celice značilnimi spremembami, označenimi na preparatu. Pozneje preidejo na zahtevnejše preparate, take, ki jih bodo srečavali pri vsakdanjem delu. Sete preparatov, na katerih spremembe niso več označene, pregledujejo sami, jih ocenijo, nato pa z učiteljem na dvoglavem mikroskopu znova skupaj ocenjujejo in razjasnjujejo neskladja. Vse delo z učenci učiteljica ocenjuje in sproti ugotavlja napredovanje znanja. Po dveh mesecih učenci opravijo teoretični in praktični test na preparatih, ki vsebujejo značilne spremembe. Po testu dobijo prve preparate iz rednega presejalnega programa, njihovo število pa se stopnjuje. Na začetku dobijo trikrat na teden po 5 preparatov, kar se postopno povečuje do 50 BMV. V 6-mesečnem izobraževanju morajo pregledati 2000 BMV. Na koncu izobraževanja je teoretični test, ki ga sestavlja 70 vprašanj in praktični del, ki ga predstavlja 10 preparatov. Test je opravljen uspešno, če učenec pravilno odgovori na več kot 80 % vprašanj iz teoretičnega dela in če pravilno oceni več kot 90 % preparatov v praktičnem delu. Letošnja generacija štirih presejalcev je pravilno odgovorila na vprašanja v 81,4, do 97,1 %, BMV pa je pravilno ocenila v 92 do 98 %.

Kljub uspešno zaključenemu šolanju učenci še niso usposobljeni za samostojno pregledovanje BMV. V predlogih priporočil Evropske unije je bilo zapisano, da naj bi presejalci delali pod nadzorom, dokler po šolanju ne pogledajo še 7000 BMV. V končnem besedilu so to določilo izpustili in zapisali, da mora presejalec po izobraževanju še vedno delati pod nadzorom, niso pa natančno opredelili, koliko časa naj to

traja. Tudi v našem pravilniku za zdaj še nimamo določenega obdobja oziroma potrebnega števila pregledanih preparatov, preden lahko presejalci samostojno opravljajo svoje delo.

Slika 3. Udeleženke letošnjega izobraževanja za presejalce z vodjo šole dr. Ano Pogačnik, dr. med., predavateljico prof. dr. Marjetko Vrščaj Uršič, dr. med., in Janjo Zalar, univ. dipl. biol.

S šolo za presejalce smo znova začeli 2. septembra 2008, prijavljene pa imamo tri učence (slika 3). Poleg tega smo na Onkološkem inštitutu od 6. do 17. oktobra 2008 organizirali dva enotedenska ponavljalna tečaja za starejše, bolj izkušene presejalce. S povečevanjem znanja presejalcev in tudi citopatologov bomo zagotovo prispevali svoj delež k zmanjševanju incidence raka na materničnem vratu, to je s pravočasnim odkrivanjem predstadijev raka. Svojo vlogo pa bodo morale odigrati tudi ženske s tem, da bodo prišle na pregled, in ginekologi z dobrim delom na svojem področju, to je s pravilnim odvzemom brisov in pravilnim zdravljenjem predrakavih sprememb.

Viri

1. Poročilo o rezultatih državnega programa ZORA v letih 2006 in 2007; Epidemiologija in register raka; Register ZORA; Onkološki inštitut Ljubljana, december 2007.